

Митът „Стих на БОТЕВ в СОРБОНАТА“ с ЕЛЮАР и Пикасо до Лъчезар Станчев от 1930-те години

Париж, столицата на Световното изложение в 1937 г., обсебва Лъчезар Станчев с надвиснала световно немирна есен и той [откликва със стих](#):

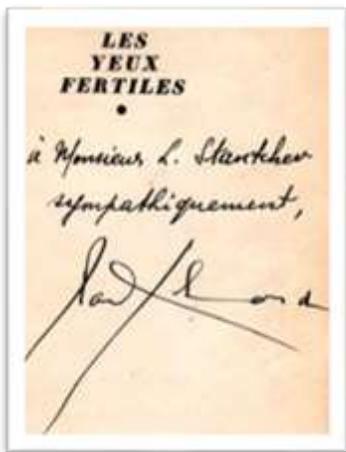
О, тая пъстра светлина
като потокъ вали въ кръвта ми,
и всека хубава жена
съсь погледъ и усмивка мами.

И ето спряхъ на Етуаль
като въ среда на паяжина.
Парижъ, стоцветно заблестялъ,
Парижъ, където щешъ води ме!

Родом от курорта Вършец, Лъчезар, току-що завършил Романска филология в Софийския университет „Свети Климент Охридски“, е пристигнал със стипендия за специализация по френски език и литература, благодарение на избора от проф. Жорж Ато, директор на Френския институт в София. За този приятно благ избор от значение е приемането му в началото на годината за член на СБП с председател Добри Немиров. (Тогава, [Лъчезар е приет в Съюза на писателите на първо място по брой гласове от 48 кандидати, от Ран Босилек до Димитър Талев](#), Д. Б. Митов, Георги Цанев, Славчо Красински, Ив. Мешев, Димо Сяров, Змей Горянин, Хр. Радевски, Чудомир, Мл. Исаев, Г. Караславов,...)

Задграничният паспорт е пресечен от голям червен печат с надпис **„НЕ ВАЖИ ЗА ИСПАНИЯ“** - полицейската забрана на Царство България за участие в подкрепа на Испанската република. Поради заминаването, Лъчезар изоставя (за няколко години) петгодишното редактиране и издаване на вестник и библиотека „Весела дружина“, заедно с по-големият си брат, писателя Емил Коралов. Редакцията продължава с присъединяването на Асен Разцветников, като нов редактор.

Двайсетинагодишният поет, стипендиант в Сорбоната (Университета) и хоноруван асистент на многозаслужилия за българската култура проф. Леон Болийо от Училището за живи източни езици в Париж, попада в [художествено-артистичната компания на Илия Бешков, Ненко Балкански, Васка Емануилова, Асен Разцветников, Г. Бакърджиев, Ст. Сърчаджиев, Б. Дановски, Кр. Мирски, Лальо Ганчев, Кирил Кръстев...](#)

Намерена е близост с френските събратя по перо и Лъчезар Станчев се запознава с Пол Елюар, автора на току-що появилата се стихосбирка „Les yeux fertiles“, 1936 г. Запазен е автографът от срещата в 1937 г. върху стихосбирката с илюстрации на Пикасо (рисушки за Пол от Пабло).

По това време Елюар превежда "Ода за Салвадор Дали" от Фредерик Гарсия-Лорка.

Поетичната активност на Лъчезар и неговите приятели, свързана с множество събития, като представянето в Париж на Българския ПЕН център и честването на любимия поет Ботев, личи в кореспонденция от неизвестен автор, отпечатана във вестник „Заря“:

[ПАРИЖ, ЮНИ 1939 г.](#)

Българското културно-просветно д-во „Амикал Бюлгар“ устрои на 14 май в своя салон литературно четене, в което взеха участие г. г. Лъчезар Станчев, Иван Вельов, Ангел Вълчанов, Борис Делчев...

Г-н Кръстьо Мирски прочете една оригинална статия (есе) от Илия Бешков – „Мисли за Ботева“...

[БОТЕВ ЛИСТ В ПАРИЖ](#)

На 24 май излезе от печат специалният Ботев лист, издание на д-во „Амикал Бюлгар“, Студентското дружество и Кръга на интелектуалците. Съдържанието на този лист е твърде разнообразно и интересно. Освен уводна статия, посветена на Ботев, първата страница съдържа и едно есе от Илия Бешков...

Листът съдържа стихове от Лъчезар Станчев (Моя народ), Иван Вельов (Раздяла) и от Ангел Вълчанов (Химн). Една статия е посветена на студентите, „Ботев и студентите“ от Лальо Ганчев...

В 1939 г. Лъчезар получава голямата годишна награда за поезия за стихосбирката „Земя под слънце“, написана в Париж. Наградата е коментирана от критика Йордан Бадев в официоза вестник „Зора“ под заглавие „[Щастливците от 1939 г.](#)“.

След повече от едно десетилетие от срещата в Париж, Лъчезар Станчев посреща поета Пол Елюар в София, в края на април 1950 г. Тогава започва да се реализира идеята за превод на стихове на Ботев. В най-тиражния български вестник Лъчезар приветства сърдечно поета, пожелал да преведе Ботев, чрез обширна статия: „Пол Елюар - гост на нашата страна“.

Възвеличен като поет № 1 на Франция за ХХ-ти век от издателската класация на Пиер Сегерс, Елюар пише посвещение: „На Лъчезар Станчев, с моята признателност и приятелство“.

В балканската страна, на която гостува, Елюар е окрилен от възторжените рецитации на преводите на свои стихове за „френската съпротива“, като знаменитото стихотворение „Смелост“, 1942 г., в превод на Лъчезар Станчев (Тогава, Кадийски все още не е започнал да превежда.):

Париж студува и гладува.
Париж не дъвче вече кестени изпечени.
Париж навлече дрипи на старик.
...
Париж, трептящ като звезда,
надежда надживяваща смъртта -
ще се освободиш, Париж,
от твоята умора и калта...

Поетичната близост е благотворна за Лъчезар, защото, като реплика към стих на Елюар от 1936 година, е лъчезарното откритие: „Усмивката от майчина целувка е родена“.

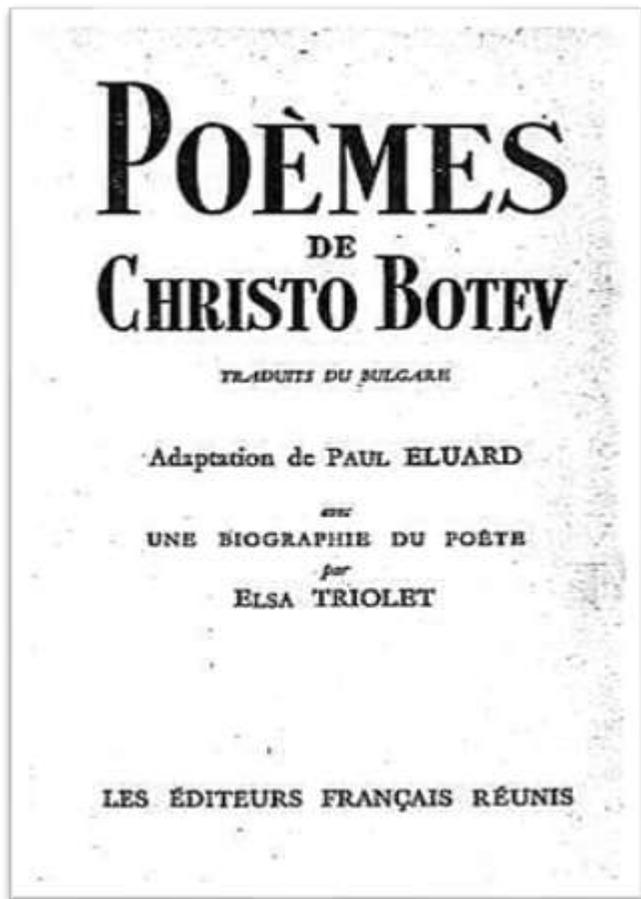
Немалко балканска трезвост има в това поетично „възражение“ срещу „очарователна усмивката алкохолна“ в края на забележителното стихотворение на Елюар „Criniere de fièvre“.

[Песента "Усмивката" \(„Усмивката, тя води двама млади към върхове и звездопади..."\)](#) на група Трамвай № 5 с текст от Лъчезар Станчев и музика от М. Щерев има върховен успех в концерт в НДК Зала 1, 2006 г., и в диска „Голямото завръщане“, и като емблема на „40 г. Кока Кола в България“ с диск в 100 000 тираж.

[Елюар между двете си любими рускини Гала-Елена и Нуш, и Салвадор Дали оженен за Гала, в Cadaqués, 1931.](#)

1952 г. носи радост и удовлетворение, излиза от печат в парижко издателство стихосбирката със стихове на Ботев, в адаптация-превод на френски от Елюар. За съдействието на този успех са работили съвместно всички български институции и мнозина писатели: Лъчезар Станчев, Александър Ликов, Борис Делчев, Невена Стефанова,...

Предоставеният подстрочник (буквален превод на френски език с подробности за метриката и ударенията в оригинала) е от Александър Ликов. Българският аташе по културата в 1950 г. в Париж Борис Делчев в спомените си "Познавах тези хора" твърди, че Елюар е написал стихотворението "Победителите" ("[Les Vainqueurs](#)", в стихосбирката "[Hommages](#)"), въодушевен от посещение в Карлово. И, че

Елюар обяснява с неблагозвучност отказа от повторението "певци, песни, пеят", защото търси съвременна френска поетичност в представянето на стиха, а не формално съответствие. Тогава за първи път във френски текст се въвеждат думи като "хайдут" ("haïdouks"), за да се усети поетическата атмосфера на Ботев.

Преводът е посрещнат възторжено и от българската, и от френската културната общност.

Може да се предполага, че благодарение на еуфорията от преведените от Пол Елюар Ботеви стихове и възвеличаването на този поетичен успех пред читатели и студенти от радатели като Лъчезар Станчев (не само поет, но и преподавател по френски език и литература в Политехниката) е възникнал славният мит за златен надпис със стихове на Ботев, в превод на френски, върху камък в Сорбоната.

Твърди се, че надписът е изчезнал след студентските стачки и вълненията в Париж през май 1968 година, с лозунг „генерал Дьо Гол в архива“.

Това първо издание от 1952 г. присъства в библиографията на Елюар, съдържаща само два превода:

1.) Ode à Salvador Dali, de Federico García Lorca ,1938.

2.) Poèmes de Christo Botev, traduits du bulgare, Adaptation de P. É., avec une biographie par Elsa Triolet, 1952.

Илюстрация от приятеля Пикасо в стихосбирката на Елюар "Les yeux fertiles", 1936

[Пол Елюар е във френската енциклопедия, 2014 г.:](#)

"За XX-ти век, липсата на перспектива прави трудно да се определят най-големите фигури; все пак можем да включим поетите Аполинер, **Елюар**, Арагон, Шар и Превър, романистите Пруст, Жид, Селин, Сартр, Камю и Сарот, и драматурзите Жироду, Кокто, Бекет и Йонеско." ("*Au XX-e siècle, le manque de*

recul rend plus difficile la perception de figures majeures ; on peut néanmoins citer les poètes Apollinaire, **Éluard**, Aragon, Char et Prévert,...")

Прекрасният френски резултат от адаптацията на Елюар към поезията на Ботев може да бъде усетен чрез чувство за преклонение пред гения, както към творчеството на Пикасо.

Елюар е най-почитаният поет на Франция за ХХ-ти век. За превода на стиховете на Ботев от българска страна му се осигуряват максимални възможности и надежден смислов превод. Всяка представа за случайност е изключена или е плод на желание за съизмерване с гения. Идеята за небрежност би била израз на комплекс за недооцененост на българското...

Особено забележително е неразбирането за значението на адаптацията-превод точно от поета Елюар и биографията написана от Елза Триоле за издигане на представянето на поезията на Ботев, като световен връх.

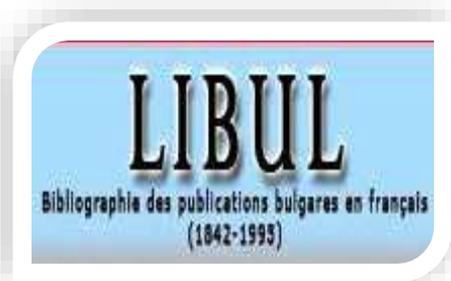
Неразбирането личи в „провокативни оценки“, [като от Димитри Иванов, под заглавие „Вий сте идиоти“](#): „Добре де. Френският непригоден ли е за поезия? Ламартин, Рембо и Верлен са поезия. Пол Елюар е поет. Приемам. Но не мога да приема превода на Елюар: („Voici que le soir tombe et qu'apparait la lune...“) Може ли този превод на Елюар да се мери с лаконичните Ботеви строфи: („Настане вечер, месец изгрее...“).

На сайта на българското посолство в Париж в 2008 г. пишеше: **„Друго доказателство за богатството на нашата култура е едно четиристишие на големият български поет Христо Ботев, което се съхранява в Сорбоната.“**

С писмо попитах къде точно се намира четиристишието. В резултат, на сайта на посолството се появи нов по-кратък омаловажаващ текст: **„... и Христо Ботев (1848-1876), с четиристишие, което се съхранява в Сорбоната.“** В 2008 година във [в. "Всичко за жената" журналистката Юлиана Костова](#) настоя: "Някой трябва да издири следите на реликвата!"

Имах възможност да попитам г-жа Леда Милева, която е била български посланик в ЮНЕСКО, дали знае нещо за надпис със стихове на Ботев в Сорбоната. Тя ми отговори, че е чувала подобно твърдение, но не се досеща да е виждала такъв надпис.

В 2014 г., в изключително ценната ["библиография на публикации от български автори на френски език" в сайта на библиотеката на Университета на Артоа](#), за превода на стихове на Ботев от

Елюар има запис за издание на „София-прес“.

Botev, Christo

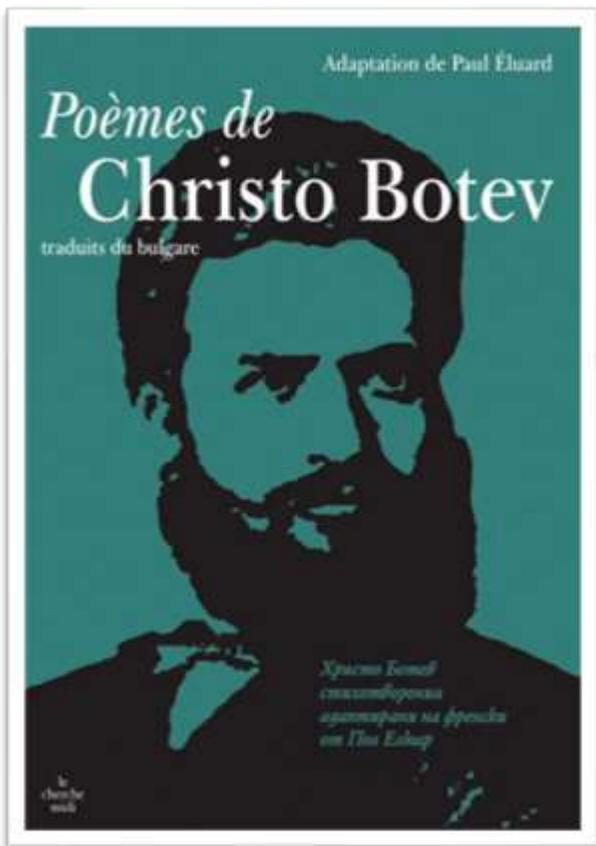
02925

Poèmes : Adaptation de Paul Eluard : Biographie du poète par Elsa Triolet

Sofia : Sofia-Press, 1970.- 87 p. - 1 f. portr.

Langue(s) : Fr.

Това издание от 1970 г. е подкрепено от Лъчезар Станчев при назначаването му за редактор в „София-Прес“, след скандалното му уволнение от главен редактор на създаденото в 1956 г. от него списание "Славейче".

Ново парижко издание от 2008 г. се появява по времето, когато директор на Българския културен център в Париж е поетът и преводач Кирил Кадийски, и министър на културата е Стефан Данаилов.

За съжаление в януари 2014 г. от [сайта на издателството](#) личи, че книгата не може да бъде купена и няма цена. На същия сайт книгите на Кирил Кадийски от 2001 г. и 2006 г. могат да бъдат купени и имат цена.

Радостно е, че се работи за постигане на постоянно присъствие на стиховете на Ботев в адаптацията-превод на Елюар - най-ценната българска книга на книжния пазар във Франция.

- [Poèmes de Christo Botev](#) • Traduits du bulgare • Adaptation de Paul Éluard
- Collection Hors-collection, 07 mai 2008
- ISBN : 978-2-7491-1307-4 • 23, rue du Cherche-Midi 75006 Paris,
- Éditeur et Président-Directeur - Philippe Héraclès

Многолетното проучване показва, че

ПУБЛИЧНИЯТ НАДПИС СЪС СТИХОВЕ НА БОТЕВ В СОРБОНАТА - ВЕЛИКАТА БЪЛГАРСКА ГОРДОСТ В ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ Е НАЙ-РАЗПРОСТРАНЕНИЯТ БЪЛГАРСКИ СЛАВЕН МИТ.

Днес, Ботевият българския мит всички го знаят, дори Ванга, проф. Вучков, Пенка, Златка, славният балет – бенд сценаристи...

Истински радостно е, че през годините съединението на личности и институции е намерило сила за издигане на българското поетическо величие.

Завинаги за Европа и Света остава паметникът на българо-френското културно общуване - славната реалност на книгата с адаптация-превод на стихове на Ботев от най-признатия поет на Франция за XX-ти век, Пол Елюар:

Voici que le soir tombe et qu'apparait la lune,
Le ciel va se remplir d'étoiles, goutte à goutte.
La forêt bruit, le vent imperceptible souffle.
Tout le Balkan chante le chant des haïdouks.

Днес, бодрите преподаватели и трезвите студенти от Софийския университет "Св. Климент Охридски" ще спрат митичното движение по кръстовището на българска култура и заедно с държавните и общински институции ще постигнат международна договореност за поставяне на публичен надпис със стих на Ботев в Сорбоната - Университета на Париж.

Митът ще стане реалност!

Вл. Л. Станчев, януари 2014 г.
Публикувано във в. Вършец с гл. редактор Евелина Георгиева.